

“TOSHKENTNOMA” – TOSHKENT TARIXI VA SHON-SHUHRATINI ULUG‘LOVCHI DOSTON

Transport tizimlari boshqaruvi fakultet

Yetakchisi Eshpo‘latov Behzod

Nodir o‘g‘li

Annotation: The article provides scientific and theoretical views on the composition of the epic “Tashkentnoma”, the gallery of images, the poet’s word usage, the brilliance of verbal and spiritual arts, the combination of epic and lyrical elements, plot and integrity. It is said that Maqsud Shaykhzoda's work is a lifelong work that meets the principles of modernity and history.

Keywords: Epic, image, weight, melody, talmeh, repetition, allegory, poetic thought, epic, lyric, plot and composition.

Annotatsiya: Maqolada “Toshkentnoma” dostonining kompozitsiyasi, obrazlar galeriyasi, shoirning so‘z ishlatish mahorati, lafziy va ma’naviy san’atlar jilosi, epik va lirik elementlarning omuxtaligi, syujet va yaxlitlik kabi masalalar haqida ilmiy-nazariy fikr bildirilgan. Maqsud Shayxzodaning ijodi zamonaviylik va tarixiylik tamoyillariga javob beruvchi umrboqiy ijod ekanligi haqida fikr aytilgan.

Kalit so‘zlar: Doston, obraz, vazn, ohang, talmeh, takrir, tashbeh, poetik fikr, epiklik, liriklik, syujet va kompozitsiya.

Toshkent-go‘zallik va bunyodkorlik timsoli, mehr va sahovat maskani. Uning tarixi, madaniyati va bugungi taraqqiyoti haqida ko‘plab asarlar bitilgan. Shunday bebaho asarlardan biri – “**Toshkentnoma**” dostonidir. Ushbu adabiy-ma’rifiy yodgorlik shahar tarixiga hurmat va shukronalik hissi bilan yondashgan holda yaratilgan. Toshkentnoma-bu nafaqat adabiy asar, balki tarixiy shukronalik ifodasi

bo‘lib, unda qadimiy va zamonaviy Toshkent tasvirlari mujassamlangan. Unda shahar rivoji, undagi obodlik, mehr-muhabbat va xalqparvarlik ruhida qalamga olingan sahifalar mavjud. 1957-yilda Maqsud Shayxzoda “Toshkentnoma” dostonini yaratdi. “Toshkentnoma”- tuyg‘ularning samimiyligi bilan ajralib turadigan asar. Bu doston shukronalik dostonidir. Maqsud Shayxzoda o‘z taqdirini o‘zbeklar va O‘zbekiston bilan bog‘lagani uchun Yaratganga shukrona aytyapti. Nazarimda, shoirning o‘zbek xalqiga bo‘lgan cheksiz mehr-muhabbati, dil izhorlari taftini satrlar sig‘dira olmayotgandek...

Yashadim 30 yil bunda chamasi

Bu yerda tug‘ilgan G‘afur va Oybek

Umrimning boshlang‘ich mavsumlarida

Meni ardoqlashdi quchib og‘adek,

Inilik ko‘rsatdim ta‘zimlarimda, - deydi shoir faxr va iftixor bilan.

Haqiqatan ham shoir aytganidek, “Ko‘chat ko‘chib kelib ekilgan tuproq, Uning Vatanidir deyish to‘g‘riroq”. Shoir tarix va uning dolg‘ali sahifalari - Ozarbayjon va Toshkent...o‘zi haqida yozadi. Shu ma’noda, ko‘chat obrazi - avtobiografik xarakterga ega.

Shoir dostonda bir necha bor tarixga ekskurs qiladi: ya’ni Toshkentning 12 darvozasi, sharq-u g‘arbga ketgan yuk karvonlari, Toshkent qadimdan xalqlarni birlashtirgan hurmatli shahar bo‘lganligini faxr bilan tilga oladi.

O‘n ikki qopqadan, 12 yo‘ldan

Bojgirga pul to‘lab kirgan karvonlar

O‘n ikki qopqadan, 12 yo‘lga

Jo‘nab ketar ekan yukli karvonlar,

Janubga, Shimolga, o'ngga va so'lga

Qatnab yurar ekan, yukli karvonlar.

Maqsud Shayxzoda "Toshkentnoma" da tashbeh, talmeh, takrir kabi qator lafziy va ma'naviy san'atlardan foydalanib, poetik fikrga jilo bergan. Chin-Mochin, Rum, Xo'qand, Shosh, Eron, Turon, Iso, Iskandar, Kaykovus kabi tarixiy joy va tarixiy shaxslar - talmeh san'atini yaratgan.

Maqsud Shayxzoda dostonning XIV bobida esa 14 raqamini bir necha marotaba ishlatadi: 14 o'ksiz, 14 bola, 14 millat, turli 14 nom... Shoir bu bobda takrir san'atini qo'llab ma'no ta'sirchanligiga erishgan. "Badiiy takrorlarsiz she'r musiqiyiligini, ritmini, vaznini, bandini va qofiya san'atini tasavvur qilib bo'lmaydi. Badiiy takrorlar o'quvchi qalbiga kuchli hissiy ta'sir qiladi. Takrorlar, shubhasiz, poetik tilning obrazli tasvir vositalari va she'r tuzilishi unsurlari bilan uzviy birlikdagina o'z vazifasini o'tay oladi".²⁷ Ikkinchi jahon urushi davrida Toshkentga evakuatsiya qilingan turli millatlarning 14 nafar farzandini bag'riga olib, ilm va kasb bergan, tarbiyalab voyaga yetkazgan, uylijoyli qilgan temirchi Shoahmad aka va ayoli Bahri ayaning nomlari tilga olinadi. Bu satrlarda o'zbekning bolajonligi, katta qalb egasi ekanligi, tantiligi, jo'mardligi kabi xislatlari uning portpetini yaratgan. Lekin, tasvirda kutilmagan burilish qilinadiki, bu farzandlarning taqdiri oliyjanob insonlar bilan bog'langanligi, hayotning bardavomlilik, yomonlikning ezgulik tomonidan muqarrar mahv etilishi, satrlar mohiyatiga singdirilgan. Badiiy adabiyotning hayotparvarligi, insonparvarligi mana shunday nuqtalarda namoyon bo'ladi.

Toshkent tarixi 2200 yildan ortiq vaqtni o'z ichiga oladi. "Toshkentnoma"da qadimgi Shosh shahri, uning Buyuk Ipak yo'lida muhim savdo markazi bo'lgani va turli davrlarda turli sultonliklar tasarrufiga o'tganligi haqida so'z boradi. Dostonda shahar bilan bog'liq bo'lgan buyuk shaxslar-Amir Temur, Zahiriddin Muhammad Bobur, Alisher Navoiy, Abdulla Qodiriy kabi tarixiy siymolar haqida ma'lumot beriladi. Ularning Toshkent madaniyati va rivojiga qo'shgan hissasi alohida tilga olinadi.

Toshkent har doim ilm-fan va ma'rifat maskani bo'lib kelgan. "Toshkentnoma"da qadimiy madrasalar, islom ilmlari rivojlangan muassasalar va zamonaviy ilmiy markazlar haqida hikoya qilinadi.

Xulosa

"Toshkentnoma" – bu shunchaki shahar haqida yozilgan oddiy kitob emas. U Toshkentga bo'lgan mehr va sadoqatning, shukronalik va faxrning ifodasidir. Ushbu doston orqali biz nafaqat shahrimizni chuqurroq anglaymiz, balki uning buyuk tarixidan ilhom olib, kelajakka ishonch bilan qaraymiz. Toshkent-shon-sharaf shahridir! **"Toshkentnoma"** esa bu shonli shaharning yurakdan yozilgan tarannumidir! **Mustaqillik yillarida Toshkent yangi qiyofa kasb etdi.** Zamonaviy arxitektura, innovatsion texnologiyalar, ekologik rivojlanish va obodonlashtirish ishlari shaharni yanada go'zal va qulay maskanga aylantirdi.

"Toshkentnoma"- bu shukronalik va sadoqat dostoni. Doston Toshkentga bo'lgan mehr, uni asrab-avaylash, kelajak avlodlarga bezavol yetkazish g'oyasini ilgari suradi. Har bir o'zbekistonlik bu shaharni qadrlash, uning tarixiy va ma'naviy merosini saqlash uchun hissa qo'shishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, "Toshkentnoma"-bu Toshkent shahrining nafaqat o'tmishini, balki bugungi va kelajakdagi buyukligini ham tarannum etuvchi asardir. Ushbu doston Toshkentga bo'lgan chuqur hurmat va shukronalik hissini ifoda etib, uni sevish va yanada obod qilishga undaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Yoqubov H.** *Toshkent tarixi va madaniy merosi.* – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2010.
2. **Karimov I.A.** *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch.* – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.

3. **Sodiqov A.** *Buyuk ipak yo'li va Toshkentning rivojlanishi.* – Toshkent: Fan, 2015.
4. **O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.** *Toshkent shahri haqidagi maqolalar.* – Toshkent: O'zME nashriyoti, 2005-2020.
5. **Qodirov P.** *Toshkent – ilm va madaniyat markazi.* – Toshkent: Ma'naviyat, 2018.
6. **Raxmonov B.** *Toshkent me'morchiligi: kecha va bugun.* – Toshkent: Sharq, 2019.
7. **Internet manbalari:** O'zbekiston Respublikasi Prezidenti rasmiy sayti (www.president.uz), O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi sayti (www.madaniyat.uz).